

Budizm'in Batı'dan Doğuşu: Modern ve Postmodern Budizm

Dawning of Buddhism in the West: Modern and Postmodern Buddhism

Hesna Serra AKSEL

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı
Dr. Lecturer, Hitit University, Faculty of Theology, Department of History of Religions,
Çorum / Turkey
hesnaserra@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4584-4154

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Mayıs / May 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Ağustos / August 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.29288/ilted.738052

Atıf / Citation: Aksel, Hesna Serra. "Budizm'in Batı'dan Doğuşu: Modern ve Postmodern Budizm / Dawning of Buddhism in the West: Modern and postmodern Buddhism". *ilted: ilahiyat tetkikleri dergisi / journal of ilahiyat researches* 54 (Aralık / December 2020/2), 85-107. doi: 10.29288/ilted.738052

İntihal: Bu makale, özel bir yazılımca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by a special software. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | [mailto: ilahiyatdergi@atauni.edu.tr](mailto:ilahiyatdergi@atauni.edu.tr)

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /
Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Batı'da Budizm'i bir din olarak benimsemeden Budist teori ve pratikler ile çeşitli şekillerde ilişki kurarak Budizm'i hayat tarzına ve düşünce dünyasına dâhil eden kişilerin sayısı hızlı bir artış göstermektedir. Bu çalışmada, Budizm'in Batı'da edindiği yerin anlaşılmasına katkıda bulunmak için, Budizm'in 19. yüzyılda Batı'ya taşınmasından itibaren geçirdiği değişim evrelerini ele alınarak bugün gelinen noktanın arka planına ışık tutmak amaçlanmıştır. İlk olarak modernitenin revaçta olduğu dönemde Budizm'in 'rasyonel' ve 'bilimsel' bir gelenek olarak okunma çabaları ve bunu ortaya çıkaran faktörler incelenmiştir. Ardından bu süreçte etkin olan birkaç önemli isim üzerinden hem Batı'nın hem Asya'nın içinde bulunduğu kültürel şartların sürece etkisine değinilmiştir. Son olarak da 1960'lardan itibaren yaşanan yeni kırılmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkan 'pragmatik' Budizm anlayışları ele alınmıştır. Neticede Batı'nın modern değerleri ile örtüştürülmüş ve post-modern hayat tarzının pragmatik hedeflerine hizmet eden Budist öğelerin farklı hayat tarzları içine entegre edilebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dinler Tarihi, Budizm, Modern Budizm, Postmodern Budizm, Batı'da Budizm*

Abstract

Number of those in the West who relate with Buddhist theories and practices in various ways without adapting Buddhism as a religion are rapidly rising. In this research, in order to contribute to a better comprehension of the place Buddhism occupies in the West, we aim to shed lights on the background of the contemporary situation by examining the adaptation periods of Buddhism since it was introduced to the West in the 19th century. First, we discuss reading of Buddhism as a 'rational' and 'scientific' tradition when the modernism had a high prestige and the conditions which caused these modernist readings. Then, we look into the cultural situations both in the West and Asia by pointing out some important people who were effective in this period. The last point we pay attention is new turns since the 1960s and the 'pragmatic' Buddhism as the result of these new turns. As a result, we argue that Buddhism which has been adopted to modern values of the West and pragmatic purposes of post-modern life style easily fit into various life and belief systems.

Keywords: *History of Religions, Buddhism, Modern Buddhism, Postmodern Buddhism, Buddhism in the West*

Extended Summary

In the West, interest in Buddhism not as a religion but as a postmodern life style has rapidly spread in the last few decades. While people with a secular life style have embraced various practices inspired by such as meditation and mindfulness, those who express relations or belonging to other religious traditions also adopted Buddhist practices into their own religious life. There are many scholarly works searching the increasing interest in Buddhism and trying to understand these new forms of Buddhism. To name but a few, 'Who is a Buddhists' by James Coleman (2012), 'Who are these Buddhists and How Many of Them are There?' by Jørn Borup (2016b) and Mitchel Scott's (2012) 'Buddhism, Media and Popular Culture'. Coleman wants to make a definition of Buddhism among many newly emerging Buddhisms and points out the difficulty of this task. Borup discusses the impossibility of putting out the demography of new Buddhisms and Scott examines the relations between Buddhism, Media and Popular Culture. However, the subject needs more inquiry since it is highly complicated, has a hybrid and dynamic character. In this article, in order to contribute to this literature, I aim to shed lights on the background of the increasing interest by examining the transformation periods of Buddhism in the West since 19th century. First, I look into the 'modern period' when Buddhism was read through the lenses of rationality and science in the 19th century. Then, I point out the influence of few important Western and Asian leaders to show how this transformation

was made possible by the cultural crises both in the West and Asia. The last point I make is that after 1960's, Buddhism has experienced a new turn which I call 'postmodern Buddhism' as a result of cultural changes in western societies. I conclude that great adaptability of Buddhism to changing socio-cultural and political conditions underlies the rising interest in Buddhism today. For many westerners, Buddhism is a rational philosophy and an ethical tradition, has no dogmas or rules, compatible with contemporary values of the West and holds keys to 'wellbeing'. Therefore, it is easily fitting into many life styles and belief systems. When I examine the intellectual interest in Buddhism in the 19th century, the first question coming up is that why Western modernists were interested in Buddhism while they reject other religious traditions because religion was presented as opposite of science and rationality. I believe that texts produced by some Orientalist groups such as Asiatic Society of Bengal and Pali Text Society played an important role for this interest because they claimed a Buddhism which was compatible with science. They tried to find the 'real' Buddhism in the ancient Buddhist canons by ignoring the current practices in Asia. Since the western intellectuals met with Buddhism through these orientalist texts, they thought that Buddha proposed an atheist philosophy, understood the world based on causality and observation but ignorant people could not understand his high philosophy, and so, incorporated some pagan practices into his teaching. While organizations such as Teosofi cultivated this rational and scientific Buddhism in the West, they also wanted to spark a reformation movement in Asia. Asians such as Anagarika Dharmapala and D.T. Suzuki embraced this modern Buddhism and became passionate supporters. On the other hand, these Asian Buddhist were introduced in the West as 'authentic' Buddhists from Asia through organizations such as the World's Parliament of Religion in Chicago in 1893. They played an important role to represent Buddhism in the West although Buddhism they presented was very different than its traditional versions in Asia. When it came to postmodern or late modern period after 1960s, there was also another shift in ways in which westerners engaged with Buddhism. The postmodern period has much more tolerance for local traditions than modernity and inclines to incorporate various traditions into western life style. Since the world view of modernity which claimed universality has been severely criticized by postmodernity, various interpretations in relation to modernity such as modernist Buddhism have been challenged. Therefore, the modernist Buddhism needed a new transformation to fit into this changing paradigm. In this postmodern period, westerners have met various Buddhist traditions from Asia since postmodernity is interested in local traditions. As a result, the claims about the universality of modernist Buddhism lost prestige. Furthermore, while Buddhism has been integrated into postmodern lifestyle, the focus becomes an internal transformation and a personal growth. As an experience based tradition, Buddhism turned into a psychology, a spiritual one. Western sympathizers use Buddhist practices such as meditation and mindfulness for their wellbeing unlike a traditional Buddhist in Asia who aim a complete existential transformation in accordance with the perception of Buddhist universe. In fact, this psychologized Buddhism became a part of popular culture and continue to spread through media, various online platforms and meditation centers.

GİRİŞ

Batı'da Budizm her geçen gün postmodern hayat tarzı içine adapte edilerek yükselen bir ilgi görmektedir. Budizm'i bir din olarak benimseyip kendisini Budist olarak tanımlayanların oranı çok düşük iken, Budist öğretisi ve pratikleri, dini bağlamını yok sayarak farklı inanç ve hayat tarzlarının içine entegre eden kişilerin sayısı hızlı bir yükseliş göstermektedir. Kendisini ateist, seküler, Yahudi, Hıristiyan veya Müslüman olarak tanımlayan pek çok kişi bir şekilde Budizm ile bir ilişki içerisinde olabilirken, bir din olarak Budizm'de bir patlama yaşanmaktadır. Jörn

Borup bu kişileri “ait olmadan inanan, inanmadan ait olan, ait olmadan ya da inanmadan uygulayan” az çok Budistler olarak tanımlar.¹

Bu şekilde Budist olmadan Budizm’i adapte etme yolları her geçen gün çeşitlenerek daha geniş bir spektrum oluşturmaktadır. Her hangi bir dini geleneğe ve kurumsal yapıya aidiyet göstermeden karma ve reankarnasyon gibi inançları veya meditasyon, yoga ve mindfulness gibi uygulamaları seküler bir hayat tarzı ile birleştiren geniş bir kitlenin mevcudiyetinden söz etmek mümkündür. Diğer taraftan başka dini geleneklere bağlılığını ifade ettiği halde, etkisini giderek artırmakta olan Budizm’in uygulamalarından ilham alan başka dine mensup dindar insanların varlığı da dikkat çekmektedir. Örneğin, dindar bir Yahudi ya da Müslüman, Budist kökenleri ile hiç ilgilenmeden hatta bundan haberdar olmadan kendi inancı hakkındaki farkındalığını artırmak için meditasyon yapabilmektedir. ‘Mindfulness’ (her an zihinsel farkındalığa sahip olma) uygulamasının ‘Christfullness’ (İsa Mesih’in farkında olma) olarak isimlendirilen Hıristiyan versiyonunu ortaya atan Danimarkalı bir rahibin² örneğinde olduğu gibi kendi inancını bilinçli bir şekilde Budizm ile ilişkilendirerek Budizm’in yakaladığı yükseliş ivmesinden faydalanmak isteyenler de vardır. Diğer taraftan Budizm’in bu yaygın etkisine Lutheran bir piskopos verdiği bir dergi röportajında, her ne kadar Batı’da İslam bir tehdit olarak algılansa da Hıristiyanlık için asıl tehdit kültürel olarak toplumda hızla yayılan Budizm diyerek tepki göstermektedir.³

Budizm’in popüler kültür ve hayat tarzının bir parçası haline gelmesinde çeşitli medya platformları, kurslar ve eğitim merkezleri önemli roller oynamaktadır. Hatta ‘mindfulness’ adında bir dersi devlet okullarının müfredatına dahil eden İngiltere’de olduğu gibi çeşitli Budist pratiklerin formal eğitim içinde de yer almaya başladığı görülebilir. Avrupa ve Amerika’da başlayan bu sempati artışının etkilerini Türkiye’de izlemek de mümkündür. Özel okullar yoga, meditasyon ve mindfulness gibi dersleri müfredat dışı eğitimle sunmaktadır.⁴ Yetişkinlere sunulan çok sayıda ücretli veya ücretsiz kurslara ulaşmak için bir arama motoru yardımı yeterli olmaktadır. Yine sosyal medya üzerinden binlerce takipçisi bulunan hesaplar Budizm kökenli uygulamaları mutlu ve tatmin edici bir hayata sahip olma yolu olarak tanıttı online eğitimler vermektedir.⁵

¹ Jørn Borup, “Who are these Buddhists and How Many of Them are There? Theoretical and Methodological Challenges in Counting Immigrant Buddhists: A Danish Case Study”, *Journal of Contemporary Religion* 31/1 (2016), 91.

² Jørn Borup, “Branding Buddha: Mediatized and Commodified Buddhism as Cultural Narrative”, *Journal of Global Buddhism* 17 (2016), 46.

³ Borup, “Branding Buddha: Mediatized and Commodified Buddhism as Cultural Narrative”, 46.

⁴ Büyük şehirlerin yanı sıra küçük Anadolu şehirlerinde de bunu görmek mümkündür. Örnek için bakınız: TED Çorum Koleji, “Yoga Eğitimi”, (Erişim 21 Kasım 2020).

⁵ Çok sayıda sosyal medya platformunda ve hesabında bu türden paylaşımlar bulunmakla beraber iki örnek için bakınız: Minfulnessacademy, “Çocuk ve Ergenler İçin Mindfulness Uygulayıcılığı Eğitimi”, *Instagram* (7 Eylül 2020); Semaopezmezci, “Bilinçli Farkındalıkla Meditasyon Eğitimi”, *Instagram* (12 Ekim 2020).

Budizm'e duyulan bu ilgi farklı disiplinlerden akademisyenler tarafından araştırılmakta ve bu ilginin nedenlerini ve nasıllarını anlamaya yönelik sorular sorulmaktadır. Bu konuda Avrupa ve Amerika'da yapılmış pek çok akademik çalışma mevcuttur. Örneğin, James Coleman 'Who is a Buddhist' (Kim bir Budisttir) isimli çalışmasında sürekli çeşitlenmekte olan Budizm şekilleri arasında bir Budizm tanımı yapmaya çalışır.⁶ Jørn Borup 'Who are these Buddhists and How Many of Them are There?' (Bu Budistler Kimler ve Onlardan Kaç Tane Var) isimli araştırmasında bu hali ile Budizm'in tanımını yapmanın ve demografisini çıkarmanın ne kadar zorlaştığını tartışır.⁷ Mitchel Scott'un Budizm'in yükselen trendi ile medya ve popüler kültür arasındaki ilişkiyi incelediği 'Buddhism, Media and Popular Culture' (Budizm, Medya ve Popüler Kültür) isimli çalışması da daha pek çok sayıdaki akademik araştırmadan birisidir.⁸ Fakat bu hızla yayılan Budizm ilgisi oldukça karmaşık, hibrit ve değişken bir nitelikte olduğu için konunun daha birçok açıdan ele alınmasına ve incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu minvalde yapılan çalışmalara katkıda bulunmak için bu araştırmada Budizm'in Batı'ya gelişinden itibaren geçirdiği değişim süreçlerini ele alıp, Budizm'in evrimleri ve Batı'nın sosyo-kültürel siyasi yapısı ve hayat tarzı arasındaki etkileşimleri ortaya koyarak bu ilginin ortaya çıkış sürecine ışık tutulması amaçlanmaktadır. İlk olarak 19. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan süreçte Batı'nın Budizm'e gösterdiği entelektüel ilgi ve Budizm'i modernite ve rasyonelite gözlükleri ile okuma çabaları incelenmiştir. Ardından hem Batı'dan hem Asya'dan bazı önemli figürlerin bu modernizasyon sürecindeki etkileri ele alınmıştır. Son olarak da 1960'lardan bu yana yaşanmakta olan modernite sonrası dönemde Budizm ile kurulan ilişkilerdeki yeni kırılmalara dikkat çekilerek Budizm'in postmodern hayat tarzına adaptasyonu tartışılmıştır. Sonuç olarak Budizm'in Batı'da moderniteden gelen rasyonelleşme, sekülerleşme ve postmoderniteden gelen psikoloji ile entegre olma aşamalarına dikkat çekilmiştir. Bugün gördüğümüz Budizm versiyonlarının ilk dönemin rasyonel ve felsefik Budizm yorumu ve ikinci dönemin pragmatik yaklaşımlarının kombinasyonları olduğu sonucuna varılmıştır. Budizm her dönem Batı'nın düşünce dünyasına ve hayat tarzına hızla adapte edilebilen bir gelenek olduğundan Batı'nın değerleri ile çelişmeden benimsenebilen hatta bu değerlerle örtüştürülebilen bir maneviyat şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁶ James Coleman, "Who is a buddhist?", *Buddhist - Christian Studies* 32 (2012), 33-37.

⁷ Borup, "Who are these Buddhists and How Many of Them are There?: Theoretical and Methodological Challenges in Counting Immigrant Buddhists: A Danish Case Study", 91.

⁸ Mitchel Scott, "Buddhism, Media and Popular Culture", in *Buddhism in The Modern World*, ed. David McMahan, (New York: Routledge, 2012), 305-325.

1. MODERN DÖNEM: RASYONEL BUDİZM İDDİALARI

Ortaçağ'da gezginler ve misyonerler aracılığı ile Batı'da Budizm biliniyor olsa da, modern döneme kadar henüz Batı'nın dikkatini çeken ve ilgi duyduğu bir gelenek olmamıştı. 18. yüzyıldan itibaren farklı kanallar aracılığı ile Budizm Batı dünyasına tanıtıldı. Bu tanışma hem Batı'da hem Asya'da yaşanan değişim süreçlerinden ve bu değişimlerin neden olduğu siyasi, toplumsal ve kültürel krizlerinden büyük ölçüde etkilendi. Bir tarafta Batılılar Victorian dönemde Hıristiyan geleneğin modernite ile karşılaşmasından doğan inanç krizine bir çözüm ararken Budizm ile karşılaştılar.⁹ Rasyonalitenin soğuk yüzüne karşın Budizm Hıristiyanlığın ciddi şekilde prestij kaybettiği bir ortamda ihtiyaç duyulan manevi destek için bir kaynak olarak görülmeye başlandı. Diğer taraftan Sri Lanka örneğinde olduğu gibi Asyalılar sömürge güçlerinin ve Hıristiyan misyonerlerin Budizm'i prestij kaybına uğratma girişimlerine karşı bir çözüm arayışı içindeyken modernizm ile tanıştılar. Japonya'dakine benzer şekilde direk bir sömürge yönetiminde olmayan Asya ülkeleri ise Batı modernizminin dünya üzerinde kurduğu söylemsel hegomenyanın etkisinde, farkında olarak ya da olmayarak, Budizm'i modernist gözlüklerle okudular.¹⁰ Birçok dini gelenekte olduğu gibi milliyetçi duygularla Budizm'i korumaya çalışan Asyalı Budistler bilimin meşrulaştırma potansiyelinden ve savunucularına sağladığı prestijden etkilendi. Özetle, 19. yüzyılda, modernist Budizm bir taraftan maneviyat arayışındaki Viktorian dönem Batı insanı için modernitenin söylemleri ile uyumlu hale getirilmiş bir maneviyat şekli sunarken, diğer taraftan sömürülen Asyalılar için sömürgecilerin baskın söylemlerini bertaraf etmeye yarayan bir araca dönüştü. Bu bağlamda Budizm'in Batı'ya taşınmasının ve modern Budizm söylemlerinin oluşmasının iki farklı coğrafyada yaşanan iki farklı kültürel krizden doğduğu görülebilmektedir.

Meselenin Batı'da cereyan eden tarafına biraz daha yakında bakıldığında, diğer bütün dinleri dışlayan modernite nasıl oldu da Budizm'e sempati duydu ve neden Batılı entelektüeller Budizm'i eşsiz şekilde modern değerlerle uyumlu gördü soruları akla gelmektedir. Dönemin oryantalist bakış açısı ile üretilen metinlerin bu ilgide büyük bir rol oynadığı, ihtimaller arasında sayılabilir. 1784'te kurulan Asiatic Society of Bengal'in oryantalist yorumlarla ürettiği kitaplar, makaleler ve sergiler Budizm'in Batı'ya tanıtılmasının ilk adımlarından birisiydi.¹¹ 1881'de İngiltere'de kurulan Pali Text Society gibi Doğu'yu anlamayı amaçlayan oryantalist kuruluşların yayınları hem Budizm'in antik metinlerine ulaşımı kolaylaştırarak hem de bu metinleri Batı'nın 'bilimsel' ve 'rasyonel' değerleri ile uyumlu hale getirerek Bu-

⁹ David McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", *Journal of the American Academy of Religion* 72/4 (2004), 900.

¹⁰ David McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, (B.y.: Oxford Scholarship Online, 2009), 15.

¹¹ Ramakanta Chakrabarty, *The Asiatic Society: 1784-2008, An Overview in Time Past and Time Present: Two Hundred and Twenty-five Years of the Asiatic Society* (Kolkata: The Asiatic Society, 2008).

dizm'e duyulan ilgi artışında önemli bir rol oynamıştır.¹² Oryantalistler diğer dinlere yaklaşımlarında olduğu gibi Budizm'de de yaşayan geleneklerden daha çok dinin kaynak metinlerine odaklanıp 'gerçek' ve 'otantik' Budizm'i aramışlardır. Toplu ayinler ve din adamlarının otoritesi gibi 19. yüzyılın zihniyetine uymayan Budist gelenekleri Budizm'e sonradan karışmış batıl inançlar olarak düşünüp bertaraf etmişlerdir. Metinlerdeki tanrıyı ve ruhu inkar eden öğeler temelinde Budizm'i tanrısız bir felsefi gelenek olarak görürken yaşayan Budizm'i gerçek, saf ve rasyonel Budizm'den sapmalar olarak tanımlamışlardır.¹³ Bu Oryantalist yaklaşım, Buda'nın, öğretisinin içsel ve etik yönünü vurguladığını ancak cahil kitlelerin zamanla batıl inançlara kayarak Budizm'de bir dejenerasyona neden olduğunu iddia ediyordu. Mesela Buda asla ilahlık iddia etmiş olmasa da, O'nun üstün başarı hikayeleri yıllar içinde popüler bir ibadet objesi olarak görülmesine neden olmuştu. Budist gelenekte meşhur olan bodhisattvalar¹⁴ da tanrılar pantehonunda Buda'ya katılmıştı. Başlangıçta Buda brahmanlar sınıfına karşı çıkan bir reformistken Budist rahipler ve keşişler zamanla maddi yardım karşılığında diğer dinlerdeki gibi bir işlev üstlendi.¹⁵

Bu anlayışa göre 'gerçek' Budizm bilim gibi varlığı nedensellik üzerine temellendiren, teist bir inancın ve sabit dogmalarının olmadığı ve insan deneyimine odaklanan felsefi ve ahlaki bir gelenektir. Budizm kişileştirilmiş bir tanrı konsepti yerine doğanın kanunları ve nedensellik ile var olan bir evren tasavvuruna sahip olduğu için modern bilim ile uyumluydu. Yaratılış hikayelerinin aksine, 'karma' prensibinin evrim teorisi ile örtüşen varoluşsal zincirini yüzyıllar öncesinde ortaya koyduğu iddia ediliyordu. Bilimin söylemleri ile uyuşan bu Budizm sunumu, onu diğer dinlerden farklılaştırarak ayrıcalıklı bir yere yerleştirdi. Bunun yanında, Buda dogmalara körü körüne bağlanmak yerine müritlerine deneyimlemeyi ve hatta sorgulamayı emreden bir özgür düşünür olarak resmedildi. Budizm demokrasi ve kadın erkek eşitliği gibi Batılı değerlerle de uyumlu hale getirilirken bu değerlerle çelişen yaşayan uygulamalar yine göz ardı edilip klasik Budist metinlerde bu değerlerle uyumlu olabilecek pasajlar bulunup onlar üzerinden bir Budizm yorumu geliştirildi. Buna göre Budistler arasındaki durum ne olursa olsun metinlerden çıkarılan ve 'otantik' Budizm olduğu iddia edilen bu yorumlar Batılı değerlerle örtüşüyordu.

Dolayısıyla modernitenin zirve dönemini yaşadığı 19. yüzyılda Avrupa'da din, özelden Hıristiyanlık ve bilim arasındaki tansiyon esnasında, Avrupa'nın dinlere atfettiği birçok negatif özelliği bünyesinde barındırmadığı düşünülen Budizm, entelektüellerin ilgisini çekmişti. Roma Katolik Kilisesi'nin taraftarları ve karşıtları ara-

¹² Judith Snodgrass, "Defining Modern Buddhism: Mr. and Mrs. Rhys Davids and the Pali Text Society", *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 27/1 (2007), 186-202.

¹³ Frederic Lenoir, "Adaptation of Buddhism to the West", *Diogenes* 47/187 (1999), 102.

¹⁴ Aydınlandıktan sonra kendilerini diğerlerinin kurtuluşuna adanmış güçlü varlıklar.

¹⁵ James Coleman, *The New Buddhism: The Western Transformation of an Ancient Tradition* (New York: Oxford University Press, 2001), 6.

sında yoğun çatışmaların yaşandığı Fransa Budizm'in ilk yayıldığı Avrupa ülkelerinden birisidir. Bu çatışmada Kilise dogmayı ve baskıyı temsil ederken karşıtları rasyonelliği, ilerlemeyi ve özgürlüğü temsil ediyordu. Bilim insanları ve entelektüeller ateist, rasyonel ve pozitivist olarak gördükleri Budizm'i bu çatışmada Hıristiyanlığın karşısına yerleştirdi.¹⁶ Örneğin Nietzsche *Antichrist*'ta Budizm'in Hıristiyanlıktan yüzlerce kat daha realistik olduğunu yazmıştı. Budizm tanrı kavramını çoktan yok etmiş pozitivist ve felsefi bir gelenektir. Hıristiyanlık gibi günaha karşı savaş açmak yerine insanlığın evrensel acısına savaş açan hümanist bir bakış açısına sahiptir.¹⁷ Spence Hardy *A Manuel of Budizm in its Modern Development* isimli eserinde benzer şekilde Budizm'in ortaya koyduğu bilimle ve rasyonalite ile örtüşen evren ve varlık anlayışını kanıtlamaya çalışmıştı.¹⁸

Rasyonelitenin yanında Budist modernizmine ihtiyacı olan pek çok temayı temin eden bir diğer kaynağın Batı'nın Romantizm akımı olduğu görülmektedir. 19. Yüzyılda Rasyonelite bilimsel açıklamalar ve teknik uygulamalar ile tanrıları ve gizemli güçleri yerinden ederek dünyanın büyüsunü bozduğunu iddia ederken bu endüstrileşme, rasyonelleşme ve kutsallardan arındırılmaya tepki gösteren gruplar da ortaya çıktı. Rasyonellik ve nedensellik ile giderek belirsizleşen kutsallığı ve gizemliliği yeniden bulmak için doğada, insanda ve sanatta gizli derinlikleri bulmayı amaçlayan Romantizm bunlardan birisidir. Romantik hareket doğayı ve hisleri maneviyatın, yaratıcılığın kaynağı ve kişisel tatminin kaynağı olarak görüp tanrı seviyesine yükseltti. Weberci faraziyeleri takip ederek rasyonel bir Budizm anlayışı ortaya koyanlar olduğu gibi Romantik gizemleri takip edenler de Amerikan Transcendentlistler ve Teosofi gibi alternatif Budist maneviyatçılık gruplarını oluşturdular. Bu anlamda batı Romantizmi Budist modernizmine ihtiyacı olan pek çok temayı temin eden bir diğer kaynak olmuştur. Romantizm'in Budizme yansımaları doğaya ve derin içsel bilince odaklanma şeklinde karşımıza çıkar.¹⁹ Tabiki bu rasyonel ve romantik yaklaşımları kesin çizgiler ile birbirinden ayırmak mümkün değil. Örneğin, aşağıda ele alacağımız Teosofi hareketi Budizm'in hem rasyonel hem romantik bakış açısını kullanarak 'bilimsel bir maneviyat' yaklaşımını ortaya koymayı amaçlamıştır.

2. TEOSOFİ VE ASYALI BUDİSTLER

Kökenleri oryantalist metinlere dayanan ve Batılı entelektüel çevrelerde kabul gören modernist Budizm etki alanını Batı dünyası ile sınırlı tutmamış, Asya'ya da taşınarak oradaki modernizasyon sürecine katkıda bulunmuştur. Ardından bu Batı kökenli modernizasyon teşebbüslerini benimseyen Asyalı lider figürler Batı dünya-

¹⁶ Coleman, *The New Buddhism: The Western Transformation of an Ancient Tradition*, 101-102.

¹⁷ Friedrich Nietzsche, *Antichrist*, Translated by H.L. Mencken (New York: Alfred A. Knopf, 1938), 69.

¹⁸ Spence Hardy, *A Manual of Buddhism, in its Modern Development* (Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1967).

¹⁹ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 12.

sına tanıtılmış ve 'otantik' Budizm'in temsilcileri olarak sunulmuş, böylece Budizm'in Batı'daki etki alanı genişlemiştir. Bu süreçte etkili olan pek çok isimden ve organizasyondan söz edilebilir. Burada biz en çok öne çıkanlarından Teosofi hareketi ve The World's Parlement of Religion (Dinlerin Dünya Parlementosu) organizasyonunun oluşturduğu etki üzerinden bir örneklem sunacağız.

Teosofi Derneği Helena Blavatsyk ve Henry Olcott tarafından 1875'de New York'ta kurulmuş ve Budist geleneğin evrilmesinde ve Batı'ya benimsetilmesinde önemli rol oynayan organizasyonlardan birisi olmuştur.²⁰ Dernek başlangıçta ruhlar arasında bağlantı kurmayı amaçlayan medyumluğun doğaüstü fenomenlerini anlamayı amaçlıyordu. Birkaç yıl sonra ilgisini Doğu dinlerine çevirerek Tibet maneviyat geleneğinde bulunan büyü ve gizeme dair konseptleri Batılı Romantiklerin doğaüstü fenomenlere olan ilgisi ile buluşturdu. Bunu yaparken bilimsel bir dil kullanmayı da ihmal etmedi. Teosofi evrensel hakikati bulma peşindeydi ve dini geleneklerin bu evrensel hakikati bulamayacak kadar yanlı olduğunu düşünüyordu. Ona göre Budizm bütün dinlerde ilkel olarak bulunabilecek bu ezoterik ve evrensel hakikati en iyi yansıtan gelenektir.²¹

Olcott 1881'de yayımladığı Budist ilmihalde (*The Buddhist Catechism*) "Hiçbir şey hiçbir şeyden çıkmaz. Biz mucizelere inanmayız, bu yüzden yaratılışı reddederiz ve hiçlikten gelen bir yaratılışı kabul edemeyiz. Organik olan hiçbir şey ebedi değil. Her şey evrim kanununa göre sürekli bir akış halinde, sürekli bir değişim ve reformasyondan geçiyor" demiştir.²² Olcott Buda'nın insan ırkının birçok atasının var olduğunu öğrettiğini ve evrim teorisinin karma doktrinini doğruladığını iddia eder. Modern bilimin insanı kendinden önceki jenerasyonların eksik ve fazlalarına mirasçı olarak görmesi ile karmanın kitlesel olarak değil ama bireysel olarak insanı önceki doğumların mirasçısı olarak görmesi arasında bağlantı kurar. Yine yazdığı ilmihale göre Budizm'in aşkın bir varlık tarafından verilmiş bir din değil, aksine saf bir ahlak felsefesi, etik ve metafizik bir sistem olduğunu ve varlığın bir nedensellik zinciri ile var olduğunu iddia eder.²³ Olcott'a göre Budizm de tıpkı modern bilim gibi deneysel kanıt ve bağımsız akıl yürütmeyi vurgular. O, her ne kadar kendisini bir Budist olarak görse de bilimsel yöntemlerle Budizm'in içinden evrensel bir hakikat çıkarma çabasıydı. Modern bilimin teori ve söylemlerini kullanarak Budizm'in Batı'nın bilimsel bulguları ile örtüştüğünü hatta Budizm'in, bilimin ilk versiyonlarının en iyi örneğini sunduğunu düşündü. Birçok Teosofist gibi Doğu'nun ezoterik geleneğinin de bilim ile doğrulanabileceğini kanıtlamaya çalıştı.

²⁰ Ali Gül, "Doğu Öğretilerinin Batıya Aktarılmasında Teosofi Cemiyeti'nin Etkisi", *Dini Araştırmalar* 19/50 (2016), 12-16.

²¹ McMahan, *Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism*, 920.

²² Henry Olcott, *The Buddhist Catechism* (London and Benares: Theosophical Publishing Society, 1903),96.

²³ Olcott, *The Buddhist Catechism*, 94-97.

Olcott'un Teosofi topluluğunu takiben pek çok Batılı, Budizm'de gerçekleştirilmek istenen reform çabalarına katıldı ve Budizm'in bu modern versiyonunun iştiyaklı takipçileri oldu. Örneğin, Alexandra David-Neel Rasyonel Budizm'i keşfeden ve *Le modernisme bouddhiste et le bouddhisme du Bouddha* (Budist Modernizm ve Buda'nın Budizm'i) isimli kitabında Buda'nın orijinal Budizm'inin modern bilimin bulguları ile örtüştüğünü kanıtlamaya çalışanlardan birisiydi. Asya'da gerçekleştirdiği 13 yıllık yolculuklarda uygulamadaki farklı Budist geleneklerle, özellikle Tibet'li rahiplerle tanıştı ve Budizm'e bakışında radikal değişiklikler oldu. Bu yolculuklardaki karşılaşmalarının sonucu olarak rasyonel Budizm'e olan ilgisi azalıp meditasyon, büyü ve pragmatik uygulamalara yoğunlaşınca Budizm anlayışında Romantizm ağırlık kazandı. Bu değişimin ardından 1921'de 'Meditasyon Budist Bir Yaşamın Önemli Temeli' isimli bir kitap yazarak Budist gelenekte meditasyonun önemini vurguladı.²⁴

Olcott ve Blavatsky'nin Teosofi hareketi bu modernist Budizm anlayışı ile sadece David-Neel gibi Batılılara Budizm'i öğretmeyi değil aynı zamanda Asya'da 'otantik' bir Budizm yorumu sunarak bir Budist reform hareketi başlatmayı amaçlamıştı. Bunun için kurulan organizasyonlar ve yapılan geziler üzerinden Asyalılara da modern Budizm'i öğretmeye çalıştılar. Örneğin, Olcott'un Asya'daki faaliyetleri esnasında tanıştığı ve daha sonra modern Budizm'in Batı'da önemli temsilcilerinden birisi olacak isimlerden birisi Anagarika Dharmapala idi. Sri Lanka'da geleneklerine bağlı Budist bir ailede dünyaya gelen Dharmapala misyoner okullarında eğitim almıştı. Bir keşiş olarak eğitim almadığı için birinci elden uygulamaya dayalı geleneksel müfredata erişimi olmadığı ve Budizm'i Batılı araştırmacılar tarafından yazılan İngilizce eserlerden öğrendiği iddia edilir.²⁵ Bir misyoner okulunda eğitim aldığı için Batı'nın söylemlerine ve diline hâkim olması da bunu kolaylaştırmıştır. Örneğin, Ernest Eitel'in *The Light of Asia* veya *The Great Renunciation: The Life and Teaching of Gautama, Prince of India and Founder of Buddhism* isimli eserlerini okumuş ve Batılıların Buda'ya bir insan temelinde eşitlikçi bir yaklaşımı olduğunu öğrenmiştir. Yine Richard Gombrich'in *Theravada Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo* isimli kitabından Batılıların meditasyon algısını öğrenmiştir.²⁶

Dharmapala 1884'te yirmili yaşlarındaiken Teosofi'nin kurucuları olan Blavatsky ve Olcott ile Asya'daki faaliyetleri sırasında tanışmış, Olcott ile beraber Hindistan'da çıktığı turda Teosofi'nin öğretisinden ciddi ölçüde etkilenmiştir.²⁷

²⁴ Lenoir, "Adaptation of Buddhism to the West", 103.

²⁵ Steven Kemper, "Anagarika Dharmapala's Meditation", *Contemporary Buddhism: An Interdisciplinary Journal* 20/1-2 (2019), 229.

²⁶ Steven Kemper, *Rescued from the Nation: Anagarika Dharmapala and the Buddhist World*, (Chicago: University of Chicago Press, 2015), 13.

²⁷ Kemper, *Rescued from the Nation: Anagarika Dharmapala and the Buddhist World*, 69.

Daha sonraki dönemde Teosofi ile bağlarını kopardıktan sonra bile bu etki devam etmiştir denilebilir. Diğer bir ifade ile hayatının ilk döneminde Dharmapala'yı çevreleyen Budizm anlayışı büyük ölçüde modernist ve Teosofist idi. Bu yüzden Dharmapala adanmış bir Hıristiyanlık karşıtı olsa da Budizm anlayışı daha çok Oryantalistlerin, rasyonel Hümanistlerin ve Teosofistlerin yazılarının etkisinde kalmıştır. Hatta misyoner okulunda aldığı eğitimden dolayı Protestan Hıristiyanlığın değerlerinden de etkilendiği, bu yüzden sunduğu Budizm yorumlarının 'Protestan Budizm' olduğu tartışılmıştır.²⁸ Dharmapala'nın Budizm anlayışının Protestan olarak tanımlanmasının sebeplerinden birisi, O'nun sıradan insanların nirvanaya ulaşmak için gösterecekleri çabaya odaklanmasıydı. Bu şekilde kişinin dini sorumlulukları üzerine odaklanma dinin bireyselleştirilmesi ve içselleştirilmesi anlamına geliyordu. Geleneksel Budizm daha çok din adamları sınıfı tarafından organize edilen ve yürütülen törenlere katılmayı içerirken, Dharmapala Protestanlarda olduğu gibi sıradan insanların bireysel çaba ve takvasına odaklanıyordu.²⁹

Daha yirmili yaşlarında bu modernist yaklaşımları benimsemiş olan Dharmapala Olcott'un teşvik ve yardımları ile 1893'te Şikago'da düzenlenen ve Budizm'in Batı'ya tanıtılmasında oldukça önemli bir rol oynayan The World's Parliament of Religion'a (WPR) (Dünya Dinler Parlementosu) katılmıştı. WPR Dünyanın farklı yerlerinden farklı dinlere mensup kişileri bir araya getirip bir diyalog oluşturmanın ilk teşebbüslerinden birisiydi denilebilir. Bu organizasyonda daha önce Batı'nın değerleri ile karşılaşmış hatta onları Budizm'e entegre etmiş Dharmapala gibi Asya'lı Budistler modern Budizm'in Asyalı savunucuları olarak sahneye çıkmış ve Budizm'i bilimsel ve rasyonel bir din olarak sunma görevini üstlenmişti. Diğer modernist Budistler gibi Dharmapala da Budizm'in bilimi ve rasyonaliteyi yüzyıllardır kendi içinde barındırdığını iddia ediyordu. Bilimsel söylemde bulunan anahtar kavramları Budizm'in kavramları ile eşleştirmişti. Nedensellik ve evrim 19. yüzyılda dine karşı kullanılan en popüler kavramlardı. Dharmapala bu kavramları Budizm'e mal ederek 'hetupratyaya' (herşey nedenlerden ve şartlardan ortaya çıkar) ve 'pratityasamutpada' (bağımlı kökenler) kavramları ve karma doktrini ile bağlantılı hale getirmişti. O'na göre Buda'nın evreni, kaprisli bir dışsal güç tarafından müdahale edilen bir kaostan değil, *akasa* olarak ifade edilen sonsuz miktarda enerjinin canlandırdığı neredeyse sınırsız sayıda materyalin bir araya gelmesinden oluşuyordu. Batı'nın daha yeni keşfettiği bu gerçeklerin Buda tarafından 2000 yıl önce keşfedildiğini savunuyordu.³⁰ Buna göre Budizm rasyonel araştırma metodlarını kullanıyor bu yüzden de fizikte biyolojide ortaya çıkan en son gelişmelerle örtüşüyordu. Buda kurduğu rasyonel metotla hiç bir şeyin öyle öğretildiği için

²⁸ Michael Roberts, "Himself and Project: A Serial Autobiography. Our Journay with a Zelot, Anagarika Dharmapala", *Social Analysis* 44/1 (2000), 115.

²⁹ Torkel Brekke, *Makers of Modern Indian Religion in the Late Nineteenth Century* (B.y.: Oxford Scholarship Online, 2012), 85.

³⁰ McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", 900-901.

inanç temelli kabul edilmemesini öğretmişti. Hatta Dharmapala'ya göre Buda 'geleneklere inanmayın' demişti.³¹ Budizm'in ayrıcalıklı statüsünü ifade etmek için kurduğu şu cümleler Dharmapala'nın duruşunu yansıtmaktadır:

*Buda'nın dini Panteizm, Deizm, Politeizm veya Agnostisizm değil. Sofuluk, duyumculuk, karcercilik veya gelenekçilik değil. Ritüalizm, rahipler oligarşisi, kurtarıcılık veya mesihcilik de değil. O (Buda'nın dini) rahipler, mesihler, tanrılar, büyüçüler veya okültizm olmadan, herşeyi kuşatan sevgi ve hakikatin ebedi kanunu üzerinde temellenen bilgeliğin rehberlik ettiği, kişisel çaba ve egonun ve tensel duyuların bertaraf edilmesi ile farkedilebilecek yüce hakikat.*³²

Dharmapala Şikago'daki kongreye geldiğinde Batılılar, 19. yüzyılda ideal bir liberal figür olarak sunulan Buda'nın öğretilerine zaten saygı ve ilgi duymaya başlamışlardı. Bu ritüellerden, seramonilerden, cennet ve cehennem fikrinden arındırılmış Budizm anlayışı Amerikalı liberallere hitap ettiği ve Viktorian duyarlılıklarla örtüştüğü için Dharmapala bu retoriği taraftar edinmek için başarılı bir şekilde kullanabilmişti. Özellikle kendi ülkesindeki misyonerlere ve Evenjalistlere karşı Batı'daki eğitimli elitlerin desteğini kazanmak için bu söylemleri ustalıkla kullanmayı başarmıştır. Örneğin, World's Parliament of Religion için Amerika'da bulunurken New York'ta yaptığı bir konuşmada üst sınıf Protestanların Katolikliğe, ritüele, hatta Yahudi ve Müslümanlara dair ön yargılarına ve ilerlemeci Viktorian hassasiyetlerine ustaca hitap etmişti. Bu konuşmada Asya'daki misyonerlerin yaptıklarını, Kenan'ın ve kökleri Arabistan'da bulunan Galile'nin mitlerini empoze etmek olarak tanımlarken kendisinin ise Buda'nın -teolojiden, din adamlarının uydurmalarından, dogmalardan uzak- mesajını getirdiğini söylemişti. Buda 2000 yıl önce Hindistan'ın medeni Aryanlarına jeoloji, astronomi, radyoaktivite ve realite ile uyumlu bir kosmoloji üzerine temellenen bir felsefe öğretmişti.³³

Bu kongrede Dharmapala dışında daha pek çok Asyalı isim modernist Budizm yorumunu Asya'dan getirdikleri 'otantik' Budizm olarak sunma görevini yerine getirmişti. Bunlardan birisi olan Japon Zen rahip Soyen Shaku, The Law of Cause and Effect as Taught by the Buddha (Buda tarafından öğretildiği gibi nedensellik kanunu) başlıklı bir konuşma yapmış ve Buda'nın evren öğretisini nedensellik ilkesi ile uyum içinde olan 'bilimsel' bir dinin örneği olarak sunmuştu.³⁴ Bu kongreden sonra da Shaku tarafından Batı'ya tanıtılan Zen Budizm'i Shaku'nun öğrencisi D.T. Suzuki'nin yazıları ile Budizm'e merak duyan Batılı entelektüellere ulaştırılmaya devam etti. Kendisi Zen'i hakikat ile aracasız buluşmayı sağlayan gerçek ve bütün dinlerin temelinde bulunan evrensel mistik bir deneyim olarak resmetmiştir.³⁵ Japon milliyetçiliğini desteklemek için oluşturulan modernist Zen anlayışı Amerika'da modern bilim ile uyumlu bir bilinç geliştirme yöntemi olarak sunulduğun-

³¹ Brekke, *Makers of Modern Indian Religion in the Late Nineteenth Century*, 110.

³² Anagarika Dharmapala, "What Buddhism is not?", reprinted, *Maha Bodhi Journal* 34 (1926), 317.

³³ McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", 906-907.

³⁴ McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", 901.

³⁵ Ann Gleig, *American Dharma: Buddhism Beyond Modernity* (B.y.: Yale Scholarship Online: 2019), 33.

dan³⁶ Amerikalılar için Hıristiyanlık ve Yahudiliğe karşı cazip bir alternatif oldu. Atılan bu temellerin üzerinde 1970'lere gelindiğinde Amerika'nın başlıca şehirlerinin hepsinde kurulan Zen merkezleri Amerikan toplumunda Zen'i bir din olarak kabul edilir konuma taşımıştı. Bu örneklerde görüldüğü gibi modern Budizm yorumlarını benimseyip Batı'da tekrar sunan Asyalı figürler modernitenin etkisini gölgeleyerek 'gerçek' Budizm algısı oluşmasına katkı sağlamıştır.

Dünya Dinleri Paramentosu'nda sunulan bilimsel ve modernist Budizm'den en çok etkilenen Batılı isimlerden birisi bir Alman-Amerikan olan ve felsefe, matematik, teoloji ve bilim konularında yazan Paul Carus idi. Carus bilimi yeni evrensel din olarak kutsuyordu. Geleceğin dininin bilim ile çelişen amentüler olamayacağına inanıyordu. O'na göre bilim ilah, bilimin doğruları da vahiydi. Tanrı bilim aracılığı ile kendi görkemini gösteriyordu. Buna 'bilimin dini' adını verdi. Carus din hakkında bu fikirlere sahipken World's Parlement of Religion'da Dharmapala ve Soyen ile karşılaştı. Onların Budizm'in temelini evrim, nedensellik, deneysel bilgi ve doğa kanunları olarak sunmasından etkilendi ve bütün dinler içinde Budizm'in 'bilimin dini'ne en yakın din olduğunu düşünmeye başladı. Bundan sonra birkaç yılını Asya dinlerini öğrenerek geçirdi ve Budizm'i bilim ile örtüşen bir din olarak sunan ateşli bir taraftar oldu. Carus iki derginin ve Open Court Publishing Company isimli yayınevinin editörü olarak geniş bir kitleye ulaşma imkânına sahipti.³⁷ Bu sayede modernist Budizm'in ulaştığı alanın genişlemesine ciddi katkılarda bulundu. Hatta 3 yıl sonra bir bilet olarak tekrar ABD'ye davet ettiği Dharmapala Carus ile yakın ilişkiler kurmuş ve O'nun Budizm'in Pavlus'u olacağını söylemişti.³⁸

Carus'un en etkili çalışması Hıristiyan İncillere benzer şekilde düzenlediği ve birçok dile çevrilen *The Gospel of Buddha* (Buda'nın İncili) idi. İncile benzer bir formatta yazılmış ve Budizm'i hem Hıristiyanlara hem de Asyalı Budistlere tanıtmak için kullanılmış bir kitaptı.³⁹ Carus bu eserde ortaya koymaya çalıştığı 'bilim dini' öğretisini antik Budist metinlerden amacına uyan pasajlar seçerek oluşturmuştu. Bu eserdeki evrenin varoluşuna dair şu cümleler Carus'un Budizm anlayışını yansıtmaktadır:

Ahlaki değerler dünyanın ve doğa kanunlarının kozmik düzeninin oluşumunun temelidir... evrimsel zamanı gelince duyular yükseldi ve duyuşsal algılar görüldü. Ve dünya (zıtlıklar arasında) ikiye ayrıldı...ve akıl hayat için çarpışmaya geldi. Akıl egonun dürtülerine rehberlik etmeye başladı ve akıl varlığın asası oldu ve elementlerin gücünün ve zulmünün üstesinden geldi...ve Buda insana duyuların doğru kullanımını ve aklın doğru uygulanmasını öğretti"⁴⁰

³⁶ Richard Seager, "Discovering the Dharma: Buddhism in America", *Historically Speaking* 9/7 (2008), 44.

³⁷ McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", 913-914.

³⁸ Brekke, *Defining Buddhism*. In *Makers of Modern Indian Religion in the Late Nineteenth Century*, 110-112.

³⁹ Tokyo İmperial University de, Seylon da ve Japanese Pure Land Buddhist ler tarafından rahiplerin eğitimi için kullanılmıştı. McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", 914.

⁴⁰ Paul Carus, *The Gospel of Buddha* (United States: Create Space Independent Publishing Platform, 2011), 122-123.

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi Hıristiyanlıktaki yoktan yaratılış hikâyesinin aksine Budizm’de evrim kurallarına tabi şekilde ortaya çıkan ve aklın egemen olduğu bir evren anlayışı bulduğunu düşünüyordu. Bu şekli ile Budizm’in geleceğin dini olarak öngördüğü bilim dini olma noktasında en yüksek potansiyele sahip din olduğunu savundu.

Carus’un Budizm’i kucaklaması aradığı bilim ile uyumlu dini hakikatleri Hıristiyanlıkta bulamamasından sonrasına denk gelir. Döneminde bilim ve Hıristiyanlık arasında yaşanan çatışmadan dolayı Hıristiyan dini söylemi ikna edici bulmayan fakat evrenin manevi bir yönüne de ihtiyaç hisseden pek çok kişiden birisiydi. Budizm bu boşluğu doldurdu. *The Religion of Science* (Bilim Dini) isimli kitabında insanın geçici acı dolu hayat içinde yaşarken bir rehberliğe ihtiyaç duyduğunu ve dinlerin bu görevi üstlendiğini yazar. Fakat doğru rehberliği dolayısı ile doğru dini bulmak kolay değildir. İnsan nasıl hayatının diğer alanlarında doğru cevabı bulmak için bilime yöneliyorsa doğru dini bulmak için de bilime yönelmelidir. Bu yüzden aranan evrensel hakikat bilimdir. Din de ‘bilim dini’ olmalıdır.⁴¹ *The Dawn of a New Religious Era and Other Essays* (Yeni dini Çağın Doğuşu ve Diğer Makaleler) isimli eserinde Carus, Budist geleneğin bilimin söylemi ile uyuşmayan bütün öğelerini, örneğin mucize hikayelerini sembolik ve mecazi olarak yorumlamıştır. Bu öğeleri kozmolojik veya ontolojik gerçekler olarak değil de mecazi olarak anlaşılabilirliği etik alana kaydırmıştır. Sembolik dilin kullanıldığını düşündüğü bu hikâyeleri mitolojik olarak nitelendirdiğinden paganlar gibi mitolojiyi gerçeğin kendisi olarak anlamamak gerekir sonucuna varmıştır.⁴²

Asyalı figürler üzerinden tekrar Batı’ya sunulan modernist Budizm’in etkisi Carus gibi geniş bir kitleye hitap edebilecek Batılılar tarafından benimsenmesiyle toplumun alt katmanlarına da hızla yayılmıştır. Tabi ki bu yayılışı sadece bazı lider figürlere bağlamak mümkün değildir. Batı’nın sosyo-kültürel şartları da buna katkıda bulunmuştur. Örneğin, Batı’da var olan bireysel okuma ve araştırma kültürü, sosyal refah düzeyi ve klasik metinlerin tercümelerinin kolayca çoğaltılabilir olması bunlardan bazılarıdır. Batılıların Budizm ile ilişki kurma şekillerinin başında Budist metinlerin tercümelerini veya Budizm hakkında yazılan kitapları okumak gelmekteydi. Bir Batılı bir kitapçıya giderek klasik Budist metinlerden birisinin tercümesini ediniyor ve Budizm’i öğrenmeye başlıyordu. Oysa geleneksel uygulamada rahipler sutraları ezberleyerek onları üstadlarına okurlardı. Bunu yaparken takip edilecek sıra ve müfredat belirli olup kendi isteklerine göre klasik metinleri incelemezlerdi.⁴³ Bu dönemde kitapevleri, basım kültürü olmadığı ve kitlesel okuryazarlık çok düşük olduğu için bu metinleri okuyabilecek kişi sayısı da zaten çok düşüktü. Budizm sözlü aktarımlar yolu ile ve bir üstadın gözetiminde yapılan uygu-

⁴¹ Donald Harvey Meyer, “Paul Carus and the Religion of Science”, *American Quarterly* 14/4 (1962), 597-607.

⁴² McMahan, “Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism”, 916.

⁴³ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 18.

lamalar aracılığı ile öğrenildiği için bu metinlerin hazırlanış amacı da bireysel okuma araştırma değildi. Ancak Batı dillerine yapılan çeviriler ve bu dillerde yazılan eserler Budizm'in öğrenme ve öğretilmesine dair kültürü de değiştirdi. Budizm bireysel okumalar yolu ile metinlerden öğrenilebilen bir geleneğe dönüştü.

Batı dillerindeki tercüme metinler Budizm'i geniş kitlelere ulaştırırken Budizm'in kavramlarını Batı'nın popüler kavramları ile eşleştirerek Budizm'in Batı'nın düşünce dünyasına evrilme sürecine de katkıda bulundu. Örneğin, Budizm'in temel kavramlarından birisi olan 'Bodhi', Buda'nın bodhi ağacı altında ulaştığı son noktayı ifade eder. Bu kavram İngilizceye çevrilirken 'awakening' gibi alternatif kelimeler yerine yaygın olarak 'enlightenment' kullanılmıştır. Enlightenment kelimesi Avrupa aydınlanmasını çağrıştıran rasyonellik, deneysel gözlem, otoriteye karşı çıkış ve düşünce özgürlüğü gibi anlamlar ifade eder. Mokşa kavramı da aynı şekilde Aydınlanma ile beraber özel anlamlar kazanmış olan 'freedom' olarak çevrildiği zaman Batı kültürüne özel çağrışımları akla getirir: bireysel özgürlük, seçme özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve baskıdan özgürleşme gibi. Bu kavramı Batı kültüründeki yoğun anlamlarından ve çağrışımlardan ayırarak düşünmek neredeyse imkânsızdır.⁴⁴ Tercümelemede bu Aydınlanma çağrışımları ön plana çıkarılarak Buda'nın tecrübesi modern Batı'nın değerlerini destekleyecek şekilde sunulmuştur.

3. POSTMODERN DÖNÜŞÜM: PSİKOLOJİ VE BUDİZM

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında, Batı'ya taşınan Budizm'in Batı'nın modern zihin örüntüsü ile uyumlu hale getirildiğini ifade etmiştik. Ancak modernist söylemlerin büyüsunün azalmaya başladığı ve globalleşmenin arttığı 20. yüzyılın ikinci yarısında Budizm'in Batı'da yeni kırılmalar yaşadığı görülmektedir. Geç modernite veya postmodernite olarak isimlendirilen bu dönem bölgesel ve geleneksel yaşam formlarına moderniteden çok daha fazla alan açmıştır. Gelenekler farklı biçimlerde yorumlanmış veya kombine edilmiştir. Modernitenin dünya görüşünün ciddi şekilde eleştirildiği ve prestij kaybına uğradığı bir ortamda modernite ile ilişkili olarak üretilen her türlü argüman aynı son ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Rasyonalitenin ve modernitenin mutlak doğrularının sorgulandığı bu postmodern dönüşümün en çok etki ettiği alanlardan birisi dini anlayış ve pratikler olmuştur.⁴⁵ Dolayısıyla bu dönemin insanına ritüelden ve bilimsel görünmeyen inançlardan arındırılmış modern Budizm yorumları cazip ve yeterli gelmemiştir. Sonuç olarak modernist Budizm'in izlerini hafifletecek ve Budizm'e daha 'geleneksel' bir çehre kazandıracak çabalar görülmektedir. 19. yüzyılda Nietzsche ve Hardy rasyonel ve bilimsel bir Budizm'e entelektüel bir ilgi duymuşken, günümüz şartlarında yerel

⁴⁴ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 19.

⁴⁵ Talip Demir, "Postmodern Perspektiften Popüler Kültür ve Dindarlığın Yeni Formları", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (2016), 124-127.

Budist öğretmenler gözetiminde yapılan meditasyona ve içsel eğitime ilgi artmıştır. Fakat bu, basitçe geleneğe dönülüp geçmişte var olanın bugün yeniden hayata geçirildiği şeklinde anlaşılmalıdır. Aksine Budizm yeni bir inşa sürecine tabi olmaktadır. Bu inşa sürecinde hem geleneksel Budizm hem de modernist Budizm farklı şekillerde kullanılmakta ve yeni bünyeye dâhil edilmektedir.

Şüphesiz yeni kırılmaların yaşandığı bu sürece, Batı toplumlarının kendi içinde geçirdiği postmodern değişimlerin dışında, etkisi olan pek çok unsur mevcuttur. Bunlardan birisi geleneklere ilginin arttığı bu dönemde bir önceki dönemin modernist Asyalıların aksine çok çeşitli Budist geleneklere mensup göçmenlerin sayısının artmış olmasıdır. Artan Asyalı göçmen sayısı Batılıların göçmenler tarafından uygulanan daha geleneksel Budizm versiyonlarına muhatap olmalarını sağlamaktadır. Budizm'in Batılı takipçileri ve sempatanları daha çeşitli metin ve öğretmenler ile tanıştıkça ve gelenek hakkında daha fazla şey öğrendikçe modern Budizm yorumları sunulan tek ya da baskın Budizm olma özelliğini kaybetmektedir.⁴⁶ Farklı geleneklerden gelen rahipler veya keşişler kurdukları manastırlar ve merkezler aracılığı ile Batılı takipçilerin Budizm'in çeşitli yerel uygulamaları ile haşır neşir olmasını sağlamak ve modernist Budizm'in evrensellik iddiaları zayıflamaktadır. Bu merkezler ve organizasyonlar daha geniş çevrelerden insanları bir araya getirmektedir ki bu da onların aktivite ve yorum çeşitliliğini daha da artırmaktadır. Batılı Budistler ve sempatanlar ile etnik uygulamalarını devam ettiren Asyalılar arasında kurulan bağ, nasıl Budist olunurun farklı cevaplarını ortaya çıkarmaktadır.

1960'lerden itibaren modernitenin itibarının sarsılması ve farklı deneyimlere duyulan ilginin artmasıyla özellikle genç nüfus Asya'nın farklı Budist geleneklerinden gelen bu Budist üstaplara ilgi duymaya başladı. Örneğin, Avrupa ve Amerika'da sürgünde olan Tibetli lamalar deneyimli Budist öğretmenler olarak prestij kazandı. Bu üstaplardan oluşturduğu etki 19. yüzyılda öne çıkan klasik metinlerin tercümesini okuyarak Budizm'i öğrenme gayretlerinin önüne geçti. 'Gerçek' Budizm artık antik metinlerde değil manevi öğretmenlerin sahip olduğu deneyimlerde aranmaya başlandı. Bu öğretmenler öğretmeye çalıştıkları şeyleri kendileri daha önce deneyimlemiş olan manevi rehberler olarak görüldü. Deneyimli bir üstattan direkt alınan eğitim, uygulamalı danışmanlık ve destek hissi vermekteydi. Hatta onların deneyimleri Buda'dan beri kesintisiz devam ettiği iddia edilen deneyim silsilesinin imbiğinden süzölmüş bin yılların birikimiydi. Bu rehberler Budist pratikleri yerine getiren kişilerin yaşadığı deneyimlerin otantikliğine dair onları yönlendirebiliyordu. Batılılar bunu çok dogmatik ve kuralcı buldukları Hıristiyanlık ve Yahudiliğe alternatif bireyin deneyimini kucaklayıcı bir maneviyat olarak gördü.⁴⁷ Onları kendi

⁴⁶ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 250.

⁴⁷ Lenoir, "Adaptation of Buddhism to the West", 104-105.

toplumsal hafızalarında bulunan, dediğini uygulamayan rahip ve haham figürleri ile kıyaslayarak, Budist öğreticilerin deneyimli rehber rolünü ön plana çıkardılar.

Bunlar olurken tabii ki Budist uygulamalar bir kez daha bağlamlarından koparılıp yeniden yorumlanmaktadır. Örneğin, Asyalı bir Budist için meditasyonun ana hedefi kişinin yaşamdan özgürleşmesini sağlamak iken bir Batılı sempatizan için zihni sakinleştirme ve daha etkili kullanma gibi amaçlara yönelik anlaşılabilir. Lenoir Budizm'i benimseyen Batılı takipçilerden 903'ü ile yaptığı ankette katılımcıların yüzde onundan daha azının Budizm'in ana hedeflerine sahip olduğu sonucunu elde etmiştir. Çoğu için meditasyon, hayatlarında daha pozitif tutumları geliştirmeleri için onlara yardımcı olan ve daha verimli çalışmalarını sağlayan psikolojik bir tekniktir. Budizm'in Asya versiyonlarında mutlu olmak bütün isteklerin yok edildiği içsel bir zühtü ifade ederken aynı uygulamalar bir Batılı için bireysel potansiyelin tamamen fark edilerek eğitim, iş ve aile hayatında bireyin verimini düşüren düşünce ve alışkanlıklardan uzaklaşma ve kişisel tatmine ulaşma olarak anlaşılmaktadır. Bir tarafta Budizm insanda bir 'öz'ün varlığını bile kabul etmezken diğer tarafta Batılı takipçiler Budist uygulamalar aracılığı ile bireysel gelişim (self-development) amaçlamaktadır.⁴⁸ Bir taraf mutluluk için arzuları ve şehvetleri tamamen yok etmeyi amaçlarken diğeri aynı tekniklerle arzu ve isteklerine daha etkili yöntemlerle ulaşma çabası sergilemektedir. Yani Batılı takipçiler ve sempatizanlar Budizm'in tekniklerini kullanarak kendi düşünce ve algı dünyalarının istençlerine ulaşmayı hedeflemektedir.

Budizm'in Batı'da yaşadığı bu modernite sonrası kırılmalarda yine Asyalı figürlerin Budist gelenek ve uygulamaları Batı'nın algı dünyasına uygun hale getirmesinin etkili olduğu görülmektedir. Örneğin, Tibet'teki Drepulng Loseling Manastırı'nın üyeleri tarafından Amerika'da organize edilen 'The Mystical Arts of Tibet' (Tibet'in Mistik Sanatları) olarak isimlendirilen bir turda sahnede normalde sadece manastırlarda yapılan ritüellerden ve festivallerde sergilenen danslardan bir karışım sunulur. Bu programlarda dağıtılan kitapçıklarda kullanılan dil de Tantrik metinlerin dili veya pek çok Tibetli Budistin anlayabileceği bir dil değildir. Yapılan ritüeller yaratıcı farkındalığı ve enerjii uyandırma olarak sunulur. Mesela 'Black Hat Masters' (Siyah Şapkalı Üstadlar) olarak isimlendirilen bir dans negatif enerjileri bertaraf ederek yaratıcı enerjii ortaya çıkarma olarak isimlendirilmiştir. Bu dans geleneksel bağlamında lamaların kötü ruhları darmanın koruyucuları formuna çevirerek veya yok ederek bertaraf etmek için yaptıkları bir danstır. İngilizce kullanılan 'creativity' (yaratıcılık) kelimesinin Tibetçe'de karşılığını bulmak da zordur. Bu performanslar ABD'de sergilenirken Budist darmanın bazı aktörleri gayrişahsi hale getirilip enerji veya içsel güçler olarak tanımlanır. Budist tanrılar arasında yer

⁴⁸ Lenoir, "Adaptation of Buddhism to the West", 106.

alan kötücül tanrısal varlıklar insan ruhunda yer alan öfkeli güçler, iyilik tanrıları ise üretken fedakâr potansiyel olarak yorumlanabilmektedir. Geleneğin bu şekilde psikolojik birer öge şeklinde yorumlanmasıyla Budist öğeler Batılı zihin dünyasında yeniden yorumlanır. Bu yorumlara aracılık eden elit Tibetli üstadlar, Batılı dinleyicilerin zihin dünyasını göz önünde bulundurarak boddhisattvaları, dharmanın koruyucularını ve diğer görünmeyen varlıkları sembolik bir yorumla sunarlar. Her ne kadar sembolik yorumlar yapsalar da Tibetli Budistler için bu varlıklar hala dışsal dünyada gerçekten var olan unsurlardır. Bu dışsal varlıklar ve negatif içsel özellikler arasında bir bağ görürler fakat onları psikolojik etkilere indirgemezler. Ancak Batılı dinleyiciler bu yorumları Budizm'in doğaüstü varlıklarını tamamen bertaraf ederek psikolojik öğeler ve manevi enerji olarak algırlarlar.⁴⁹ Dolayısıyla Budist uygulamalar geleneksel Budist varlık âleminden soyutlanarak Batı düşünce ve hayat tarzının içinde yeni anlamlar kazanır. Daha onlarca popüler kitap bu kitapçıktakine benzer şekilde Budist öğretileri psikolojik Batılı konseptlere dönüştürmekte ve bu kitaplar Budizm'i Batı'da temsil eden otoriteler haline gelmektedir.

Budizm'in bu şekilde bir üstad gözetiminde içsel deneyim olarak aktarılması postmodern bağlamda bireysel, ilişkisel ve deneyimsel bir hayata odaklanan Batılı takipçilerin zihninde Budizm'i 'bireysel bir gelişim metodu' olarak resmetmektedir. Budizm içsel ve deneyimsel bir disiplin olarak görüldüğünden bu değişim sürecinin en önemli aracı psikoloji olarak karşımıza çıkar. Diğer bir ifade ile günümüzde psikoloji Budizm'in Batı yaşam tarzına ve düşünce dünyasına dâhil edildiği alan haline gelmiştir denilebilir. Dolayısıyla Batılıların bugün Budizm'e duyduğu ilginin nedeni bireyin psikolojisi ve içsel huzuru için vaat edilen kazanımlara ulaşmaktır.

Amerika'da Budist psikoloji ilk olarak 1893 yılında Şikago'da yapılan World's Parliament of Religion'da tanıtıldı. William James gibi psikoloji düşünürlerinden etkilenen Suzuki, Zen Budizm'ini insan zihninin kapasitesini açığa çıkaran Asyalı bir gelenek olarak sundu. Bu ilk teşebbüsler daha sonraları bazı Budist pratiklerin psikoterapi ve psikoanaliz teknikler içine dâhil edilmesine kadar vardı. Günümüzde Budist sistem içinden davranış ve deneyimlere dair teknik ve teorilerin postmodern psikoanaliz ve davranış terapisi içinde kullanılması oldukça popüler hale gelmiştir. Örneğin, Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) (Farkındalık Temelli Stres Azaltma) tekniklerinin içine meditasyon ve yoga pratikleri entegre edilerek günlük hayatta karşılaşılan her türlü stresle baş etmek için bir terapi programı oluşturulmuş ve bu tarzda hazırlanan programlar uluslararası uygulanırlık kazanmıştır.⁵⁰ Bu MBRS programları katılımcılara deneyimleri ve dış dünya ile ilişkilerini değiştirerek bireysel gelişimi sağlama iddiasındadır. Bu tür davranış terapilerinde dini arka plan yine tamamen göz ardı edilmekte ve acceptance (kabullenme) ve

⁴⁹ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 258-260.

⁵⁰ Gerald Virtbauer, "The Western Reception of Buddhism as a Psychological and Ethical System: Developments, Dialogues, and Perspectives, *Mental Health*", *Religion and Culture* 15/3 (2012), 253-255.

mindfulness (farkındalık) gibi metotlar psikoloji içerisinde Batılı kavramlar olarak yeniden şekillenmektedir.

Her ne kadar modern bilimin evrenselci iddiaları zayıflasa da postmodern psikoanaliz ve psikoterapi bu Budist uygulamaları dönüştürürken ve bünyesine dâhil ederken yine bilimin otorite olma özelliğini kullanır. Günümüzde bilimin temel paradigmalarında kırılmalar yaşansa da evreni anlama noktasında bilimin yöntemleri dominantlığını korumaktadır. Bunun sonucu olarak bugün Budizm ile bilim ilişkilendirilmeye devam edilmektedir. Örneğin, meditasyon yapan kişiler MRI cihazlarına bağlanarak beyinlerindeki magnetic dalgalar ölçülmektedir. Bu şekilde meditasyonun ve mindfulness aktivitelerinin kişinin biyolojik ve psikolojik sağlığı üzerindeki olumlu etkisi bilimin otoritesi ile 'doğrulanmaktadır'. Bu araştırmaları yapan önemli isimlerden birisi olan Danial Goleman'ın meditasyon sırasında beynin mutluluk ile ilgili bölgelerindeki aktivitelerin en yüksek seviyeye çıktığına dair bulguyu "Buda bu işi doğru yapmış gibi görünmeye başladı" şeklinde ortaya koyması Budist gelenekleri bir başka yoldan bilimin otoritesi altına almanın bir örneğidir.⁵¹ Bu örnekte de görüldüğü gibi bilimin araştırma konuları güncel postmodern ilgilere belirlense de bilimsel yöntemler hala Budizm'e olan artan ilgiye önemli bir rol oynamaktadır. Bir önceki yüzyılda gündem Budizm'in modern bilimin rasyonalite ve nedensellik gibi kavramlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceği-yken, günümüzde bu gündem meditasyon gibi bireyin hayat kalitesini artıracığına inanılan bazı geleneksel uygulamaların 'bilimsel' bulgularla desteklenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Budist terim ve uygulamaların bireylerin mutluluğunu (well-being) sağlayan araçlar olarak kullanılması sadece psikoloji disiplini içinde gerçekleşmemektedir. Bu uygulamaların kişilerin genel iyilik ve mutluluk düzeyini artırmak için yine bir din olarak Budizm'den bağımsız bir şekilde popüler kültürün içine entegre edildiği de görebilmekteyiz. Örneğin, popüler aylık ve haftalık dergiler; kişisel gelişim, manevi destek, içsel dönüşüm ve sağlık gibi konuları işlerken meditasyon, yoga ve mindfulness gibi Budist uygulama ve sembollerden sıkça bahsetmektedir ancak bir din olarak Budizm'e atıfta bulunmamaktadır. Budizm medyada nadiren de olsa yer aldığı zaman genelde Asyalı veya göçmen Budistlerle alakalı haberlerde kendisine yer bulmaktadır. Zen veya Karma konseptleri ve Buda figürleri bu tür dergilerde sıklıkla yer alırken yine dini arka plandan bağımsız sağlık, gezi, yaşam, psikoloji ve sağlıklı yaşam gibi sayfalarda karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Bu postmodern hayat tarzı içinde yeniden şekillendirilmiş Budist uygulamalar bireylere itaatkâr veya dindar olmadan 'manevi' bazı öğeler temin edip insanlığın atalarının bin yıllardır oluşan tecrübelerinden ve bilgeliklerinden yararlanma hissi

⁵¹ McMahan, "Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism", 927.

⁵² Borup, "Branding Buddha: Mediatized and Commodified Buddhism as Cultural Narrative", 48.

vermektedir.⁵³ Bu maneviyatçı yaklaşım, bir dinin doktrin ve kurallarına bağlı kalmadan Asya'nın egzotik bilgeliğinden pragmatik bir yaklaşımla faydalanma ve bu yolla Batı'nın postmodern yaşam tarzlarını geliştirme imkanı sunmaktadır. Kurumsal dine, ritüellere ve rahiplik geleneğine karşı çıkan ve dini özel alanda kişi ile tanrı arasında kurulan bireysel bir bağ olarak gören kültürün içinde Budizm'in bu öğretileri de manastırdaki kurumsallaşmış ritüellerden kişisel alanda yaşanan içsel deneyimlere dönüştürmektedir.

Budizm'in bu versiyonu Batı'nın popüler kültürü içerisine entegre olup geniş kitlelere ulaştığından Marrone bunu Budist modernizm içinde ortaya çıkan popüler Budizm olarak görür.⁵⁴ Bu bağlamda Budizm, kişisel anlam, mutlu deneyimler, hayatın zorlukları ve stresi ile baş etme becerileri ve pek çok alanda performans artırımı sözü veren bir yaşam tarzının içinde yerini alır. Örneğin, Budizm konusunda hiçbir bilgisi olmayan birisine bile rehber olma iddiasında olan *The Complete Idiot's Guide to Understanding Buddhism* kitabının arka kapağında "Enlightenment has never been easier" (Aydınlanma hiç bu kadar kolay olmamıştı) ifadesi yer alır. Kitap yıllarca süren eğitim ve pratiğe gerek kalmadan dakikalar içinde bir Zen üstad gibi meditasyon yaparak meditasyonun bütün faydalarını elde etmeyi vaat etmektedir. Bu faydalar beynin daha sağlıklı, yaratıcılığın artmış, hafızanın gelişmiş, motivasyonun ve konsantrasyon problemlerinin çözülmüş, öz güvenin artmış ve hatta bağışıklık sisteminin güçlenmiş olacağı vaadinde bulunur.⁵⁵ Hatta 'wellbeing' (kişinin genel iyilik düzeyini ifade etmek için kullanılan bir terim haline gelmiştir) ile bu kadar sıkı sıkıya ilişkilendirilen Budist esintiler pek çok başka amaçla da kullanılabilir. Mutlu Buda heykelleri mobilyadan kahve ve mobil telefona kadar her şeyi satmak için reklam unsuru olabilirken, spor ve yaşam merkezlerinde Buda'nın sükûnetli oturuşu Doğu'nun egzotik imajını Batı'nın 'mutlu' yaşam tarzı ile birleştirmektedir. Gülümseyen Budist keşişlerin fotoğrafları kullanılarak yurtdışı tatilleri satılmaktadır.⁵⁶

SONUÇ

Budizm uzun ve karmaşık tarihi boyunca Asya'nın farklı bölgelerine taşınmış ve gittiği yerin tarihsel kültürel şartlarına uyum sağlamış, bölgenin bazı unsurlarını kendi bünyesine adapte etmiştir. Ancak Batı'da gerçekleşen uyum süreci hem Asya'nın farklı bölgelerindeki adaptasyondan çok hızlı olmuş hem de oluşan yeni Budizm şekilleri Budizm adını almadan yayılma göstererek global bir hayat tarzının parçası haline gelmiştir.

⁵³ Leandro Durazzo, "Post-religious Perspectives and Secular Buddhism: Stephen Batchelor and the Post-metaphysical Religion", *Horizonte* 13/37 (2015), 594.

⁵⁴ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 262-263.

⁵⁵ McMahan, *The Making of Buddhist Modernism*, 252.

⁵⁶ Borup, "Branding Buddha: Mediatized and Commodified Buddhism as Cultural Narrative", 49.

Budizm Batı dünyasına taşındığında dönüşüm süreçleri genel olarak kasıtlı bir çaba ile organize edilmesinden çok, farklı yaklaşımların iç içe geçmesinden oluştu. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan ilk dönemin modern Budizm'i rasyonellik ve evrensellik temelinde kurumsal yapılardan ve ritüelden arındırılmış bir gelenek olarak sunuldu. Viktorian elitlerin oryantalist metinler üzerinden Budizm'e duyduğu ilgi, onların, Budizm'i zamanla kendi düşünce kalıplarında yorumlamalarına neden oldu. Bu modernist Budizm hiçbir dogmaya ya da tanrıya inanmayı gerektirmeyen, bilimin verileri ile uyumlu felsefi ve ahlaki bir gelenek olarak görüldü. Her ne kadar modernize edilmiş Budizm Batılı ideolojilerin ve değerlerin çok bariz izlerini taşısa da bu değişim salt Batılı bir proje olarak görülemez çünkü farklı saiklerle Asyalı Budistlerin bu sürece katılımlarının olduğu bilinmektedir. Asyalı Budistler, modernist Batı düşüncesi ile uyumlu hale getirilmek suretiyle prestiji artırılmış Budizm'i sahiplenerek Batı'nın sömürgeciliğine karşı kullanmayı umut etti.

Fakat modern Budizm algıları 1960'lardan itibaren modernitenin otoritesi sarılmaya başlayınca ilgi kaybına uğramış ve yerini geç modernite ya da postmodernite ile uyumlu bir Budizm anlayışına bırakmıştır. Bu postmodern versiyon modern Budizm'in evrenselleştirme ve rasyonelleştirme çabalarını ikinci plana iterek egzotik geleneklerden gelen pratikleri pragmatik bir yaklaşımla farklı hayat tarzları içine entegre edip bireylerin maksimum tatmini yaşamalarını amaç edinmiştir. Her ne kadar modernist yaklaşım 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini kaybetmeye başlasa da tamamen ortadan kaybolmuş değildir. Postmodernite ile ilişki içinde yeniden evrilen Budizm modernist dönemin izlerini de taşımaya devam etmektedir. Örneğin, huzurlu bir zihne sahip olmak için adapte edilen meditasyon gibi uygulamalar deneysel yöntemler ile teyit edilerek Budizm'in bu yeni versiyonunu da bilimin otoritesi altına almaktadır. Rasyonel Budizm yorumlarında olduğu gibi pragmatik Budizm uygulamalarında da tanrı inancı gibi dogma ve kural gerektirecek unsurlar bertaraf edilmiştir.

Meditasyon, yoga ve mindfulness gibi Budizm'den ilham alan pratikler başka dini geleneklerin takipçileri tarafından da uygulanır ve hatta kendi dini pratikleri içine dâhil edilir hale gelmiştir. Bugün bu uygulamaları kendi dini bilinçlerini geliştirmek için kullanan Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlardan bahsedilebilmektedir. Bu şekilde farklı geleneklerle kolayca kombine edilen postmodern Budizm çok daha hibrit yapıların oluşmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, Avrupa ve Amerika'da Budizm dediğimiz şey bazı Budist inançların ve uygulamaların modernite, rasyonalite, romantizm, protestan Hıristiyanlık ve postmodernite söylemleri ile iç içe geçmiş halidir. Bu eklektik yapı antik Budizm metinlerinden, mevcut Budist uygulamalardan, yüzyıllarca devam eden modernleşme sürecinden, Asya'nın batılılaşma ve özgürleşme çabalarından ve bireysel

mutluluğu elde etmeye yönelik görülen her türlü teori ve pratiği kullanabilen postmodern hayat tarzından izler taşır. Bu hibrit hali ile globalleşen dünyada artan bir yayılım hızına sahip olmuştur. Bu yayılım genellikle Budist arka plana dair hiçbir atf olmadan popüler kültür aracılığı ile gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Borup, Jørn. Branding Buddha – Mediatized and Commodified Buddhism as Cultural Narrative. *Journal of Global Buddhism* 17 (2016), 41–55.
- Borup, Jørn. Who are these Buddhists and How Many of Them are There? Theoretical and Methodological Challenges in Counting Immigrant Buddhists: A Danish Case Study. *Journal of Contemporary Religion* 31/1 (2016), 85–100.
- Brekke, Torkel. *Makers of Modern Indian Religion in the Late Nineteenth Century*. B.y.: Oxford University Online Press, 2012.
- Carus, Paul. *The Gospel of Buddha*. United States: Create Space Independent Publishing Platform, 2011.
- Chakrabarty, Ramakanta. *The Asiatic Society: 1784–2008, An Overview in Time Past and Time Present: Two Hundred and Twenty-five Years of the Asiatic Society*. Kolkata: The Asiatic Society, 2008.
- Coleman, James William. *The New Buddhism: The Western Transformation of an Ancient Tradition*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Coleman, James William. Who Is a Buddhist? *Buddhist-Christian Studies* 32/1 (2012), 33–37.
- Demir, Talip. Postmodern Perspektiften Popüler Kültür ve Dindarlığın Yeni Formları. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (2016), 118–133.
- Dharmapala, Anagarika. What Buddhism is not. *Maha Bodhi Journal* 34 (1926).
- Durazzo, Leonardo Marques. Post-religious perspective and secular Buddhism: Stephen Batchelor and the post-metaphysical religion. *Horizonte* 13/37 (2015), 592–604.
- Gleig, Ann. *Ann Gleig, American Dharma: Buddhism Beyond Modernity*. B.y.: Yale Scholarship Online, 2019.
- Gül, Ali. Doğu Öğretilerinin Batıya Aktarılmasında Teosofi Cemiyeti'nin Etkisi. *Dini Araştırmalar* 19/50 (2016), 9–32.
- Hardy, Spence. *A Manual of Buddhism in its Modern Development*. Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1967.
- Kemper, Steven. *Rescued from the Nation: Anagarika Dharmapala and the Buddhist World*. Chicago: University of Chicago Press, 2015.

- Kemper, Steven. Anagarika Dharmapala's Meditation. *Contemporary Buddhism: An Interdisciplinary Journal* 20/1-2 (2019), 223-246.
- Lenoir, Frederic. The Adaptation of Bduhsim to the West. *Diogenes* 47/3 (1999), 100-109.
- McMahan, David. Modernity and the Early Discourse of Scientific Buddhism. *Journal of the American Academy of Religion* 72/4 (2004), 897-933.
- McMahan, David. *The Making of Buddhist Modernism*. B.y.: Oxford Scholarship Online, 2009.
- Meyer, Donald Harvey. Paul Carus and the Religion of Science. *American Quarterly* 14/4 (1962), 597-607.
- Minfulnessacademy. "Çocuk ve Ergenler İçin Mindfulness Uygulayıcılığı Eğitimi". *Instagram* (7 Eylül 2020).
- Nietzsche, Friedrich. *Antichrist*. (H. L. Mencken, Ed.), *Etica e Politica*. New York: Alfred A. Knopf, 1938.
- Olcott, Henry. *The Buddhist Catechism*. London and Benares: Theosophical Publishing Society, 1903.
- Robert, Michael. Himself and Project. A Serial Autobiography. Our Journal with a Zealot, Anagarika Dharmapala. *Social Analysis* 44/1 (2000), 113-141.
- Scott, Micheal. "Buddhism, Media and Popular Culture". *Buddhism in the Modern World*. David McMahan (New York: Routledge, 2012), 305-325.
- Seager, Richard Hughes. Discovering the Dharma: Buddhism in America. *Historically Speaking*, 9/7 (2008), 43-45.
- Semaopezmezci. "Bilinçli Farkındalıkla Meditasyon Eğitimi". *Instagram* (12 Ekim 2020).
- Snodgrass, Judith. Defining Modern Buddhism: Mr. and Mrs. Rhys Davids and the Pali Text Society. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 27/1 (2007), 186-282.
- TED Çorum Koleji. "Yoga Eğitimi". Erişim 21 Kasım 2020. <https://www.tedcorum.k12.tr/okul-oncesi/brans-dersleri/yoga-egitimi/>.
- Virtbauer, Gerald. The Western Reception of Buddhism as a Psychological and Ethical System: Developments, Dialogues, and Perspectives. *Mental Health, Religion and Culture*, 15/3 (2012), 251-263.

